

УДК 343.8(477)

ORCID id 0000-0002-6506-1918

DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-1-13-122-130>

Будяченко Ольга Миколаївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології,
Одеський державний університет
внутрішніх справ

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХОДІВ ПРОБАЦІЇ

Анотація. У статті розкрито особливості реалізації таких заходів пробації як підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених та реалізація пробаційних програм стосовно осіб, які звільнені від відбування покарання з випробуванням.

Підкреслено, що у випадку звільнення обвинуваченого від покарання із випробуванням, підготовка органом пробації досудової доповіді щодо обвинуваченого має бути обов'язковою. Вибірковий підхід до підготовки досудових доповідей допускає виникнення нерівного положення обвинувачених на стадії розгляду судом їх справ.

Зроблено висновок про необхідність уточнення на нормативному рівні строків підготовки органом пробації досудової доповіді із урахуванням розміру навантаження на відповідних співробітників органу пробації.

Зауважено про те, що визначення виду пробаційної програми по суті є складовою виду покарання. Наголошено на індивідуальному підході до розробки пробаційних програм та необхідності їх затвердження виключно судом. Розробка індивідуальних пробаційних програм має відбуватися із урахуванням минулого засудженого, його психіки, характеру, освіти, джерела доходів, оточення, стосунки із сім'єю, стану здоров'я, наявності травм, що можуть мати вплив на поведінку тощо.

Звернуто увагу на зміст чинних пробаційних програм, що, із урахуванням легального поняття пробації, дало право дійти висновку про необхідність включення до них більш широкого кола заходів, зокрема сприяння працевлаштуванню, поновленню та оформлення документів, обмеження найближчого оточення засудженого тощо.

Запропоновано напрями вдосконалення законодавства України про пробацію шляхом встановлення строків підготовки органом пробації досудової доповіді, обов'язку суду здійснювати оцінку досудової доповіді при ухваленні вироку; запровадження індивідуального підходу до розробки пробаційних програм та покладення на суд обов'язку призначення засудженому конкретної пробаційної програми.

Ключові слова: пробація, орган пробації, пробаційна програма, досудова доповідь, суд, обвинувачений.

***Annotation.** The article reveals the peculiarities of the implementation of such probation measures as the preparation of pre-trial reports on the accused and the implementation of probation programs for persons released from serving a probationary sentence.*

It is emphasized that in the case of release of the accused from a probationary sentence, the preparation of a pre-trial report on the accused by the probation authority should be mandatory. A selective approach to the preparation of pre-trial reports allows for an unequal position of the accused at the stage of court consideration of their cases.

It was concluded that it is necessary to specify at the regulatory level the terms of preparation of the pre-trial report by the probation body, taking into account the size of the workload on the relevant employees of the probation body.

It is noted that the determination of the type of probation program is essentially a component of the court's decision, in particular, the imposition of punishment. Emphasis is placed on an individual approach to the development of probation programs and the need for their approval exclusively by the court. The development of individual probation programs can take into account the convict's past, his psyche, character, education, source of income, environment, relationships with his family, state of health, presence of injuries that may affect behaviour, etc.

Attention was paid to the content of the current probation programs, which, taking into account the legal concept of probation, gave the right to conclude on the need to include a wider range of measures in them, in particular, assistance in employment, renewal and processing of documents, restrictions on his immediate environment, etc.

Directions for improving the legislation of Ukraine on probation by establishing the terms of preparation of the pre-trial report by the probation body, the obligation of the court to evaluate the pre-trial report when passing the sentence are proposed; introduction of an individual approach to the development of probation programs and imposing on the court the obligation to assign a specific probation program to the convicted.

***Keywords:** probation, probation body, probation program, pre-trial report, court, accused.*

Постановка проблеми. Правові аспекти організації та здійснення пробації в Україні перебувають під пильною увагою як вчених, так і практиків. Це обумовлено тим, що інститут пробації в Україні знаходиться в стадії становлення і характеризуються активними процесами адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів у сфері юстиції. Втім, успішність цього процесу залежить від конкретних кроків його впровадження, які мають не тільки відповідати європейським принципам пробації, але і враховувати особливості особистості засуджених українців, соціальні умови їх життя в країні, зокрема, в умовах воєнного стану та в період після воєнної відбудови нашої країни.

Прийняття Закону України «Про пробацію» стало першим кроком європеїзації кримінального судочинства щодо призначення та реалізації покарання. Істотну роль у правовому забезпеченні цієї системи заходів відіграють Кримінальний кодекс України та Кримінально-процесуальний кодекс

України, наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм» від 28 березня 2018 року № 926/5 тощо. Разом з тим, окремі положення таких нормативно-правових актів вимагають уточнення або конкретизації. Зокрема, йдеться про порядок підготовки досудової доповіді, правила призначення пробаційної програми тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику пробації досліджували у своїх працях: С. Марків, М. Мікітенко, М. Оліфер, Б. Телефанко, С. Рак, І. Яковець та інші. Однак із огляду на фрагментарність наукових досліджень правового регулювання пробації, кримінально-правовий напрям дослідження цієї проблематики не втрачає своєї значимості.

Вищевикладеним зумовлені актуальність і доцільність дослідження за темою наукового дослідження.

Метою дослідження обґрунтування пропозиції з удосконалення законодавства щодо заходів пробації.

Виклад основного матеріалу. Процес вдосконалення законодавства про пробацію має бути зосереджений на його змісті, тобто тих заходах, реалізація яких має здійснюватися в рамках цього процесу, адже саме ці заходи визначають ефективність цієї новації у правовому полі України.

Відповідно до статті 2 Закону про пробацію, пробація – це «система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого» [1]. Структурування легального поняття «пробація», яке закріплено у статті 2 Закону про пробацію, дозволяє виокремити у його змісті три види заходів: 1) Наглядові та соціально-виховні заходи; 2) Заходи щодо виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; 3) Заходи щодо забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Втім, одразу виникає питання щодо співвідношення наглядових та соціально-виховних заходів із заходами щодо виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, адже останні також мають наглядовий та соціально-виховний характер. У певній мірі відповідь на це питання можна знайти у статті 6 Закону про пробацію, в якій при визначенні завдань пробації вбачається чітке формулювання відповідних заходів. Розглянемо особливості реалізації окремих таких заходів.

Так, одним із заходів, що реалізується в рамках пробації є підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених.

Відповідно до статті 9 Закону про пробацію, досудова доповідь щодо обвинуваченого є досудовою пробацією, яка має забезпечити суд інформацією про соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, про ступень ризику вчинення повторного кримінального правопорушення та можливість його виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [1].

У частині першій 1 статті 314-1 Кримінально процесуального кодексу України метою складання досудової доповіді визначено забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [2].

На перший погляд таке нововведення може викликати непорозуміння, адже інформацію про обвинуваченого надає суду слідчий, прокурор, адвокат, а питання щодо можливості виправлення засудженого без позбавлення волі вирішує суд. Незважаючи на це, зазначене нововведення заслугоує на підтримку, адже як слушно наголошує О. Янчук, орган пробації, на відміну від суду, аналізує не вчинок, у якому обвинувачується особа, а безпосередньо особу, умови її життєдіяльності, які могли стати причиною такого вчинку, можливість виправлення особи без ізоляції від суспільства та є незалежною стороною, в той час як слідчий і прокурор є суб'єктами обвинувачення, адвокат – захисту [3, с. 17].

Важливим аспектом правозастосування є питання про те, чи має суд право ухвалити вирок без отримання такої доповіді від органу пробації та яке значення для суду має така доповідь.

Аналіз статті 314-1 Кримінально процесуального кодексу України дозволяє дійти висновку про те, що доручення органу пробації підготувати досудову доповідь є його правом, а не обов'язком [2].

Правозастосовній практиці відомі випадки, коли суд навіть за умови доручення органам пробації підготувати досудову доповідь, звільняє особу від відповідальності без отримання такої доповіді. Наприклад, Полтавський районний суд Полтавської області ухвалою від 11 січня 2023 року у справі № 545/2518/21 доручив Подільському районному відділу філії Державної установи «Центр пробації» в Полтавській області скласти досудову доповідь відносно обвинуваченого, а ухвалою від 16 січня 2023 року звільнив особу від кримінальної відповідальності без отримання досудової доповіді [4, 5].

Такий стан законодавства в цій частині вбачається неконструктивним, адже допускає виникнення нерівного положення обвинувачених на стадії розгляду судом їх справи. З огляду на завдання, вирішити які покликана пробація, вважаємо доцільним запровадження обов'язкової підготовки органом пробації досудової доповіді щодо обвинуваченого за статтею, яка допускає звільнення обвинуваченого від покарання із випробуванням.

В контексті реалізації цього обов'язку суду набуває значення питання про строк підготовки органом пробації такої доповіді. Вищенаведений приклад судової практики свідчить, що у органу пробації було надано п'ять днів на підготовку досудової доповіді. У справі № 736/957/22 районний суд місто Мена Чернігівської області надав органу пробації 15 днів для підготовки такої доповіді [6]. Переконані, що ні 5, ні 15 днів є недостатніми для підготовки якісної досудової доповіді, адже у Порядку складання досудової доповіді, який затверджено наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2017 р. № 200/5, передбачено обов'язковий виклик обвинуваченого на співбесіду до органу пробації, передбачено встановлення таких фактів як умов життєдіяльності та розвитку обвинуваченого (житло, освіта, робота, матеріальне становище); спроможності його контролювати свою поведінку та мисленням, з'ясування інформації про соціальне оточення (стосунки у суспільстві, з рідними та близькими); оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, проведеному згідно з методичними рекомендаціями, визначеними Міністерством юстиції України тощо [7].

Втім, якщо співробітник органу пробації значно обмежений у часі, це зменшує його можливості зібрати достатньо достовірної інформації про обвинуваченого і перетворює підготовку досудової доповіді на формальність.

Б. Телефонко, наголошуючи про те, що під час підготовки досудової доповіді працівник органу пробації має отримувати різного роду інформацію від обвинуваченого, відвідувати його місце роботи/навчання/проживання, встановлювати його найближче оточення, отримати довідки, ознайомитись з матеріалами кримінального провадження щодо обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину, пропонує закріпити обов'язок суду ухвалювати розумні й достатні строки для підготовки досудової доповіді, а органу пробації, у разі необхідності, ініціювати їх продовження в порядку статті 71 КПК України [8, с. 296-297]. Підтримуючи науковця в цілому, вбачається закріплення такого обов'язку суду є зайвим, адже принцип розумності строків вже запроваджено у кримінальне судочинство і, на нашу думку, враховуючи оціночність таких понять як розумність і достатність реалізація такої пропозиції не вирішить окреслену проблему.

Отже, питання щодо строку підготовки органом пробації досудової доповіді потребує нормативного врегулювання. При цьому визначення мінімально необхідного часу для підготовки досудової доповіді має відбуватися із урахуванням розміру навантаження на відповідних співробітників органу пробації.

Наступним важливим питанням є питання щодо значення для суду висновку органу пробації. Як вже зазначалось, висновки цієї доповіді під час проведення судового слідства для суду не мають обов'язкового (вирішального) характеру.

Відсутність у суду обов'язку «прислухатися до рекомендацій працівника УОЗПП» М. Микитенко вважає одним із проблемних аспектів пробації, що виключає глибинне дослідження кожної особистості та її криміногенних потреб [9, с. 136].

Таке твердження знаходить своє підтвердження і у судовій практиці. Наприклад, в процесі розгляду справи № 736/957/22 районний суд міста Мена Чернігівської області ухвалою від 01 листопада 2022 року доручив представнику Корюківського районного сектору № 1 філії Державної установи «Центр пробації» в Чернігівській області у строк до 16 листопада 2022 року скласти та надати до суду досудову доповідь щодо обвинуваченого, 18 листопада 2022 року ухвалив вирок по цій справі, яким звільнив обвинуваченого від покарання із випробуванням без надання окремої оцінки такої доповіді [6, 11].

Поряд із цим, у тексті вироку вказано про те, що у досудовій доповіді від 11 листопада 2022 року наданий висновок про високий ризик вчинення повторного правопорушення та зазначено, що виправлення особи без позбавлення волі або обмеження волі на певний строк можливе та не становить високої небезпеки для суспільства у тому числі окремих осіб [11].

Такий підхід є очевидним, адже є логічною оцінка судом такої доповіді разом із доказами по справі, при тому, що така доповідь не є доказом по справі.

Варто підтримати Д. Ягунова, який стверджує про те, що має обов'язково мотивувати у своєму рішенні свою згоду або незгоду із висновком досудової доповіді, інакше «роль офіцера пробації в кримінальному процесі буде нівелюватися, у той час коли він має бути впливовим актором з реальними повноваженнями» [11, с. 148].

Варто зважити на звернення уваги вищих судів на цей аспект у своїх постановках, що здатне забезпечити здійснення суддями перших інстанцій належної оцінки досудової доповіді при ухваленні вироку.

Наступним заходом пробації, який сьогодні активно застосовується на практиці та заслуговує на окрему увагу є реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Як зазначає С. Рак, огляд заходів, які закріплено у ч. 1 ст. 76 Кримінального кодексу України до осіб, яким надано випробувальний термін, дають право стверджувати, що вони не забезпечують такої мети покарання, як загальна та спеціальна превенція, та формують у громадськості враження фактичної безкарності таких осіб, а вирішити цю проблематику здатне застосування до таких осіб пробаційних програм [12, с. 228].

Втім, такі пробаційні програми можуть бути різними. Види пробаційних програм затверджуються наказами Міністерства юстиції України.

Наприклад, на сьогодні затверджено такі види програм для повнолітніх як «Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання психоактивними речовинами», «Подолання агресивної поведінки», «Формування життєвих навичок» [13].

Аналіз судової практики свідчить про наявність різного підходу до питання визначення виду пробаційної програми підсудному. Так, Кілійський районний суд Одеської області в ухвалі від 28 січня 2019 року у справі № 502/2061/18 вказав, що вид пробаційної програми має бути самостійно визначений представником органу пробації, виходячи з проведеної оцінки ризиків повторного вчинення засудженим кримінального правопорушення [14]. Втім, Рахівський районний суд Закарпатської області у вирокі від 08.04.2022 у справі № 305/1929/21, визначив засудженому вид пробаційної програми, зокрема, поклав обов'язок виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою подолання агресивної поведінки [15].

Наявність такої судової практики є зрозумілою, адже на нормативному рівні закріплено правило про те, що якщо вид пробаційної програми судом не визначено, його визначає куратор пробаційної програми з урахуванням результатів оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення (п. 3 наказу Міністерства юстиції від 28.03.018 року № 926/5 «Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм») [16].

Вбачається такий підхід дискусійним, адже визначення виду пробаційної програми по суті є складовою процесу ухвалення судом вироку по справі зокрема, призначення покарання. Більш того, відповідно до статті 2 Закону про пробацію, пробаційна програма має передбачати комплекс заходів, які спрямовані на «корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально

сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити». Є очевидним, що такі заходи не можуть бути однаковими для всіх, адже всі засудженні мають різне минуле, психіку, характер, освіту, джерела доходів, оточення, стосунки із сім'єю, стан здоров'я, наявність травм, що можуть вплинути на його поведінку тощо.

Більш того, певні питання викликає зміст частини третьої статті 76 Кримінального кодексу України, в якій передбачено застосування судом таких заходів як проходження курсу лікування, працевлаштування поміж із таким заходом як виконання заходів передбачених пробаційною програмою [17]. Втім, примусове лікування від певної залежності цілком можна визнати заходом щодо формування соціально-сприятливих змін особистості, який може бути реалізований в межах пробаційної програми.

Фундаментальні ідея пробації полягає у наданню злочинцю порад, сприянню у вирішенні його життєвих проблем соціального характеру. Так, ідея пробації давати злочинцю поради, сприяти йому у вирішенні його проблемних аспектів життя. Аналіз поняття пробації, яке надано у Законі про пробацію надає право віднести до заходів пробації і надання допомоги у вирішенні соціально-побутових проблем, зокрема отриманні документів та/або освіти, працевлаштуванні тощо.

Додатковим аргументом на користь цього твердження є визначення пробації, яке надано у Рекомендаціях № СМ/(2010)1 Комітету Міністрів Ради Європи про Правила Ради Європи про пробацію, де пробація визначена як «система виконання покарань, призначених правопорушнику, що передбачає коло заходів виховного впливу, таких як нагляд, контроль та надання допомоги, що мають на меті залучення засудженого до суспільного життя та забезпечення безпеки суспільства» [18].

Отже, зміст заходів пробаційних програм має бути набагато ширше ніж той, який передбачений чинними пробаційними програмами. Втім, реалізація пробаційної програми «Подолання агресивної поведінки» передбачає тільки один захід – проведення 12 групових занять у формі тренінгів по 120 хв. кожне (2 год.) [19].

Як наголошує С. Марків, пробація має будуватися на індивідуальному підході, який полягає у спілкуванні з кожною засудженою особою, врахуванні усіх її якостей як індивіда; диференційованому підході, який передбачає надання засудженому консультативної та психологічної допомоги у кожному конкретному випадку, сприяти його працевлаштуванню, залученню до навчання, суспільно корисної праці тощо; профілактичному підході, який полягає у попередженні вчинення повторних протиправних діянь, реабілітації засудженого та його ресоціалізації [20, с. 81].

Ще на етапі розробки Закону про пробацію його розробники наголошували про те, що робота в рамках пробації буде проводитися «за індивідуальним планом з урахуванням оцінки ризиків вчинення клієнтом пробації нових кримінальних правопорушень та передбачатиме диференційований підхід при наданні консультативної, психологічної та інших видів допомоги, сприятиме працевлаштуванню, залученню до навчання, участі у виховних заходах та соціально корисній діяльності» [21].

Отже, пробаційна програма має розроблятися індивідуально для кожного засудженого і затверджуватися судом. Рішення суду про застосування до засудженого пробаційної програми має бути максимально точним, адже втрачається сенс цього рішення. Поряд із цим, не варто відмовлятися від затвердження типових пробаційних програм.

Висновки. На підставі проведеного аналізу можна виділити наступні напрями вдосконалення законодавства України про пробацію: встановлення строків підготовки органом пробації досудової доповіді, встановлення обов'язку суду здійснювати оцінку досудової доповіді при ухваленні вироку; запровадження індивідуального підходу до розробки пробаційних програм та покладення на суд обов'язку призначення засудженому конкретної пробаційної програми.

Впровадження запропонованих пропозицій стане більш ефективним за умови проведення аналізу результатів (наслідків) застосування пробаційних програм. Це питання може стати напрямом подальших досліджень щодо реалізації пробації в Україні.

Література:

1. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 93.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-13. Ст. 88.
3. Янчук О. Становлення та розвиток пробації в Україні: сучасний стан і перспективи. Юридична Україна. 2019. № 9. С. 15-22.
4. Ухвала Полтавського районного суду Полтавської від 11 січня 2023 року у справі № 545/2518/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102494844#> (дата звернення: 03.02.2023).
5. Ухвала Полтавського районного суду Полтавської від 16 січня 2023 року у справі № 545/2518/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108417339> (дата звернення: 03.02.2023).
6. Ухвала районного суду міста Мена Чернігівської області від 01 листопада 2022 року у справі № 736/957/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107067493#> (дата звернення: 03.02.2023).
7. Про затвердження Порядку складання досудової доповіді: наказ Міністерства юстиції України від 27.01.2017 р. № 200/5. URL: (дата звернення: 03.02.2023).
8. Телефанко Б. Пробація як захід кримінально-правового впливу на рецидивну злочинність. Підприємництво. Господарство. Право. 2018. № 12. С. 295-298.
9. Микитенко М.С. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх у діяльності уповноваженого органу з питань пробації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / НАПН України, Ін-т проблем виховання. Київ, 2019. 23 с.
10. Вирок районного суду місто Мена Чернігівської області від 18 листопада 2022 року у справі № 736/957/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107377556> (дата звернення: 03.02.2023).
11. Ягунов Д. Що стоїть на заваді створення служби пробації в Україні? (до питання про створення національної моделі пробації). Актуальні проблеми європейської інтеграції. Збірник статей з

- питань європейської інтеграції та права. Випуск шостий / За ред. Д. Ягунова. Зі вст. сл. Д. Ягунова. Одеса: Видавництво «Фенікс», 2011. С. 146-173.
12. Рак С. Застосування пробаційних програм при притягненні до відповідальності за службову недбалість. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 5. С. 228-232.
13. Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 року № 1798/5. URL: https://www.probatation.gov.ua/?page_id=131 (дата звернення: 03.02.2023).
14. Ухвала Кілійського районного суду Одеської області від 28 січня 2019 року у справі № 502/2061/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79438196> (дата звернення: 03.02.2023).
15. Вирок Рахівського районного суду Закарпатської області від 08.04.2022 у справі № 305/1929/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103888230> (дата звернення: 03.02.2023).
16. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм: наказ Міністерства юстиції від 28 березня 2018 року № 926/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18#Text> (дата звернення: 03.02.2023).
17. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
18. Правила Ради Європи про пробацію: Рекомендація CM/Rec (2010)1 Комітету Міністрів державам-членам, прийнята Комітетом Міністрів 20 січня 2010 року на 105-му засіданні заступників Міністрів. URL: <https://rm.coe.int/16806f4097> (дата звернення: 03.02.2023).
19. Мельник М., Пуха К., Журавель Т. Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Подолання агресивної поведінки». Київ. 2019. 151 с. URL: <http://psychologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/Бібліотека-3-1.pdf>.
20. Марків С. Становлення та роль служби пробації в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Випуск 3 (7). С. 78-81.
21. Пояснювальна записка до проекту Закону про пробацію № 0921 від 27.11.2014. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0921&skl=9.
22. Звіт по результати участі представників Державної установи «Центр пробації» у роботі Багатосторонньої робочої зустрічі щодо впровадження громадських санкцій та заходів, що відбулась 15-16 листопада 2018 року м. Страсбург (Франція). URL: <https://www.probatation.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/ЗВІТ-2.pdf> (дата звернення: 03.02.2023).